

MENGEHMAREN

SIMON STEVIN EN MICHIEL VAN DAMME
in de geschiedenis van de boekhouding

Simon Stevin (1548-1620), die zich steeds « Bruggelinck » bleef noemen ook nadat hij zijn geboortestad voor Antwerpen en Leiden had verlaten, heeft als wiskundige ook naam gemaakt op het gebied van de boekhouding. Als leermeester van prins Maurits ontwierp hij een studie die in 1607 te Leiden werd uitgegeven onder de titel: *Vorstelicke Bouckhouding op de Italiaensche wyse in domeine en finance extraordinaire...* Van dit werk verscheen reeds in 1608, eveneens te Leiden, een franse vertaling (*Livre de compte du prince à la manière d'Italie*). In de evolutie van de boekhouding als wetenschap staat Stevin op een eminente plaats. Hij is ook de eerste die een schets van de geschiedenis van de boekhouding heeft ontworpen.

Een exemplaar van de *Vorstelicke Bouckhouding* en van de franse vertaling lag in een vitrine in de Koninklijke Bibliintheek te Brussel als nr. 21 van de tentoonstelling « *De Comptabiliteit door de eeuwen heen* ». (Oktober 1970). Aan Simon Stevins boekwerk wijdt Ernest Stevelinck, de promotor van deze leerrijke tentoonstelling, een uitvoerige notitie met bibliografie en twee afbeeldingen (titelpaginae).

Op het partikulier gebied van de boekhouding krijgt Simon Stevin onder nr. 51 van de Catalogus het gezelschap van een wat jongere stadsgenoot met name Michiel van Damme die, gelijktijdig met hem, in 1606 een merkwaardig werk over dit vak publiceerde.

Michiel van Damme, een koopmanszoon uit Brugge, volgde eerst (zoals Stevin) de weg naar Antwerpen maar richtte zich daarop naar het Zuiden. Hij vestigde zich in de Normandische hoofd- en koopstad Rouen en werd er Frans staatsburger. Toch vermeldt hij bij zijn naam in de titel van het werk dat hij is « *Natif de la ville de Bruges, au conté de Flandres* ». Het werk heeft een ellenlange titel; ingekort luidt het: « *Manière la plus industrielle, suptille et briefve... à tenir livres, de casse, de comptes ou de raison...* » Van Damme heeft zijn werk opgebouwd uit de kennis van de bestaande literatuur en uit de praktijk van de handel. Het blijft historisch belangrijk daar het vele details geeft over de toenmalige koophandel en over de manier waarop transacties in de boekhouding werden opgenomen.

De Catalogus (248 blz. 58 ill.) beschrijft ook de aanvullende vitrines o.m. de selectie rekeningen, koopmansboeken en registerbanden, waaronder de befaamde boeken (1366-1370) van de Brugse geldwisselaars Collard van Marke en Willem Ruweel, alsook een drietal merkwaardige banden uit het Brugse stadsarchief. Tien nummers verzekeren een presentie aan de rekenmiddelen en rekenwijzen. Dit kapittel bood een (verzuimde) gelegenheid voor didaktische presentatie: de opstelling van een oude (of gereconstrueerde) tel- of werptafel, een eigenlijk *comptoir*, zou de statische museumsfeer doorbreken en de bezoeker direct betrekken in de oude rekenwijze.

A.V.

BIBLIOTHEEK VAN DE VLAAMSE NOTARIS IN 1787

De gebroeders Gimblet, boekhandelaars op de Koornmarkt te Gent, hadden in 1787 een tamelijk grote voorraad van « Rechtsgeleerde en Practyk-Boeken ». Voor de notarissen en kandidaat-notarissen schijnt hun winkel bijzonder goed voorzien te zijn. Dit moge blijken uit de volgende werken in « nieuwe boekhandel » tegen vaste prijzen aangeboden.

Boeken voor het notariaat

De volmaakte Wetenschap der Notarissen, of het middel om in alles als een bequaemen Notaris te worden, etc. 2 d. 12 gr.
Redeneerende Pratyk over 't oeffenen van het Notaris Ampt, vervattende eene menigte van verscheyde Ontwerpen, ofte beknopte Formulieren, etc. 2 deelen in-4, 7 gulden.
Academie der jonge Practizyns..., 6 gulden.
Notaris Belgicus, of Ampt der Notarissen, Brussel, 42 stuyvers.
Notaris Belgicus, of Practyk der Notarissen, Gend, 28 stuyvers.
Oeffeninge der Notarissen, geopent voor alle Leerlingen, die begeerig zyn om hun in de selve Konst te oeffenen, 49 stuyvers.
Nieuwe Oeffen-School der Notarissen, of de Notariale Practyk in haer grond-regelen en exercitien, 42 stuyvers.
Inleydinge tot het Notaris Ampt, waer by gevoegd is eenige Acten van Procederen, etc... 1782, 21 stuyvers.
Voorbeelden van veel Voorkomende en andere Notariale Acten, etc... 1781. Tweede stuk, 28 stuyvers.
Papegay, of Formulier-Boek, 2 deelen, 6 gulden 18 stuyvers.
(Over deze Papegay, zie Biekorf 1967, 245).
Voorbeelden van 108 voorkomende Notariale Acten, 24 stuyvers.
Redeneerende Verdoogen over 't Notaris Ampt, behelsende eene nette Verklaringe van desselfs Gronden, omtrent velerley gevallen in de Practyke, door A. Lybreghts, 2 deelen, 6 gulden.
Tractaet van Testamenten, Codicillen, Legaten en andere Acten van den uyttersten wille, 49 stuyvers.
Verhandeling over het Houwelyk, door J. Burlamaqui, 14 stuyvers.
Nederlandsche Practyke van Oeffeninge der Notarissen, en andere gemeene Schryf- en Recht-Voorderaers, etc... door S. van Leeuwen, 2 deelen, 3 gulden 3 stuyvers.
In de lijst staan ook « De generale Costumen van Vlaenderen, met de Noten van vanden Haene », folio ; een prijs wordt echter bij dit werk niet opgegeven.

C.B.

GODELIEVE VAN GISTEL 1070-1970

De iconografische tentoonstelling ingericht door het Comité van het IXe Eeuwfeest van de H. Godelieve in de O.L. Vrouwekerk te Gistel (1-26 aug.) heeft er niet minder dan 123 nummers samengebracht. Talrijke bezoekers hebben de keurige geïllustreerde *Catalogus* (102 blzn. ; 30 buitentekstplaten) naar huis medegenomen als een blijvend dokumēt van dat kortstondige Godelieve-museum

waar zoveel gevarieerde uit- en afbeeldingen smaakvol en kunstzinnig waren tentoongesteld. Aan de iconografie van de heilige wijdt Zr. Hildegardis M. Madou belangrijke bladzijden, haar historische inleiding biedt een helder overzicht van de wisselwerking tussen hagiografische literatuur en iconografische expressie. Na een Gertrudisstudie in Europese ruimte moet de auteur wel de nadruk leggen op de geografische beperking van de Godelieveverering.

Een kleine aanvulling betr. het wonderbaar naaisel als attribuut. Een gekleurd neogotiek santje van ca. 1870, te Brugge uitgegeven door de litograaf Aug. Ancot, stelt de heilige voor rechtstaande, de haren loshangend over een brede rode mantel die in de opening een hermelijnen keurs laat zien. Langs de hals wappert een wit lint. De heilige houdt op haar gestrekte handen een gouden staaf waarover een hemd zonder naad hangt. Onderaan zegt de (franse) tekst dat dit « linge sans couture » bewaard wordt « au Prieuré de Ghistelles ». Het prentje is type Baron Bethune, er komt echter geen H. Godelieve voor in de catalogus (Helbig) van de door Bethune getekende santjes.

Nummer 36 van de Catalogus bestendigt een bibliografische verandering die ditmaal diende opgedoekt worden. Het ongedateerde Godelieveboek (blauwboek-schoolboek) staande op de naam van de Antwerpse drukker Martinus Verdussen wordt er nog weer als een druk van 1639 voorgesteld. Men weet dat de Verdussens gedurende twee eeuwen te Antwerpen hebben gedrukt, en Martinus, zoon van Hieronymus V Verdussen, heeft er gewerkt in de periode 1720-1761. Naar zijn adres moet het Godelieveboek (nr. 36) dateren uit ca. 1738-1760. De (misleidende) datum 1639 is deze van de approbatie, die overigens nog in de edities van 1815 en later wordt herhaald. De typografie van het exemplaar nr. 36 wijst daarenboven onmisbaar naar de 18e eeuw. De tentoonstelling heeft ten slotte bevestigd dat een exemplaar van het Godelieveboek van vóór 1700 nog moet gevonden worden. Een zeldzaamheid die eens te meer getuigt dat het boekje er een geweest is « van grote slijtage » in de school en « rond den heerd ».

A.V.

KUNSTSCHILDER MERGAERT

In de vraag van B.J. in Biekorf 1970, 64, betreffende het portret van Mgr. de Haerne staat een onjuistheid. Kunstschilder Désiré Mergaert werd geboren (te Kortemark) op 21 aug. 1829 (en niet 1865).

Een familielid van de schilder (Mej. Lucie Mergaert, kunstschilderes te Staden; Désiré Mergaert was haar vaders nonkel) kon ook op de door B.J. gestelde vraag niet antwoorden.

M. Debaere

DRUKPERS OP PRAALWAGEN

In de grote historische stoet te Gent in augustus 1849 was een van de suksesnummers de praalwagen van de boekdrukkunst. De zonen De Busscher hadden dit initiatief genomen: het was een « handelende » wagen met drukkersgasten in historisch kostuum die vlaamse gedichten en liederen vers vanuit hun draaiende pers on-

der het volk uitwierpen. De gedrukte blaadjes hadden al de kleuren van de regenboog. De teksten waren getekend Van Duyse, De Baets, Geiregat, Rogghé, Van Dousselaere, Rens. (Biekorf 1962, 39).

De Gentse wagen was niet de eerste editie van het onderwerp. Zes maanden tevoren, op 25 februari 1849 zijnde grote Vastenavond, had de maatschappij *De Zilveren Panne* te Wetteren een karnavalstoet ingericht met als hoofdtema de miljoenerfenis van Ridder Dhondt en Barones van Male (Biekorf 1959, 365). Op een van de wagens stond de drukpers van drukker A. van Cuyck en blaadjes met een spotlied op die affaire vlogen van de pers naar het volk uit. (J. Broeckaert, *Gedenkschriften Dendermonde* 2. XV, 1910, 17). Rouwlied en Triomflied van al de Erfgenamen van de Zilveren Panne kenden allebei een grote verspreiding in de quarto-druk van Van Cuyck. (De Potter, VI. Bibliographie 373-374).

E.N.

GRAFSCHRIFT VAN JACOB BESAGE TE OOSTENDE

Aansluitend bij de vraag in Biekorf 1970, 128.

Is het Mattheus Rombaut van Duinkerke of Jacob Besage van Oostende die de vlootvoogd Piet Heyn op de hoogte van Duinkerke in 1629 getroffen en gedood heeft? Die kwestie kan ik niet ophelderen. Wel mag hier worden gewezen op het grafschrift van Besage in de (oude) parochiekerk van Oostende.

Het grafschrift werd door J.F. Foppens ca. 1730 opgetekend in zijn grote verzameling die nu berust in de Kon. Bibliotheek te Brussel, hss. Goethals; nr. 1525, t. VII. In zijn *Ostendiana*, deel III 326-327 (Oostende 1907) heeft R. Beaucourt de Noortvelde die tekst gepubliceerd.

Besage lag begraven in de St.-Rochuskapel onder een blauwstenen zerk. Bovenaan stond een wapen; de ingegrifte letters waren verguld en bewaarden het volgende stukje rederijderswerk.

Tekst van het grafschrift

Tot loffelyck gedacht der vromen Capiteyn
Jacques Besage die den koninck, t'edel greyn,
getrouwelyck heeft gedient zijnde onder het ghebieden
van d'edel moghend'heer, die eere moet geschieden,
Charles van Bourgonie, graef van Wacken reyn
waer voor Besage heeft int groot Neptunus pleyn
getoont syn cloeck geweld, t'en heeft hem noyt verdrotten
den geusen admirael heeft hy self doot geschoten.
T'was hunnen Generael Pieter Pieterssen Heyn
voor wien de groote zee scheen wesen veel te cleyn,
hy noemde hem onsen schrik, den Roem der Batavieren.
Besage wel gemoed deed hem van t'leven swieren
en als hy met geweld dit stuck had uytgerecht
dan was hy wel tevreen te blyven in t'gevecht:
volherdigh in den stryt is hy seer cloeck gebleven
tot dat hy vechter-hand gelaeten heeft zyn leven,
in juny seventhien, t'jaer sesthiën hondert

met negen en twintig.
Maer elck een dier op let
tot lavenis van zyn ziel hem uw gebedt wilt schenken
en zegt den Heere wilt belaeen die ziele gedenken.
Was die grafsteen nog bewaard na de kerkbrand van 1896 ? of
is hij met veel andere in de bouwwerf van de nieuwe kerk verloren
gegaan ?

C.B.

RIJMENDE DIEVEN

In aansluiting met Biekorf 1970, 184.

Te Gent en omgeving wordt volgend verhaal verteld over een koster van een willekeurige kerk uit het Gentse. (zagsman : A. de Meijer).

Een koster had « zijn ponk » (zijn geld) in een koffer in de toren van de kerk opgeborgen en om de dieven af te leiden, op de deur aan de trap de volgende tekst geschreven : « Opgepast, hier wonen uilen ». Na enige tijd was de koster weer gaan kijken en op een « ijle nest gevallen » (had niets gevonden). De dieven hadden tot troost volgende tekst nagelaten : « Opgepast, hier hebben uilen gewoond ».

P.V. — Gentbrugge

DE PRINS DE LIGNE TE IEPER voor de eedaflegging namens Keizer Karel VI 1720

In 1713 keerde de stad Ieper, samen met heel het toenmalige « West-Vlaenderen », terug onder het gezag van de keizer van Oostenrijk. Zo beslisten de verdragen van 1713-1715.

Karel VI was niet haastig om die *Flandre rétrocedée* na 35 jaar afscheiding terug in het kader van het graafschap te integreren. Eerst op 11 februari 1720 zou de prins de Ligne namens de keizer de eedaflegging te Ieper komen volbrengen. Maar ook dan werd het oud statuut aan « West-Vlaenderen » niet teruggeschonken.

In zijn Dagboek geeft de Ieperse patriciër en magistraat Guilielmus Josephus De la Tombe het volgende relaas over die plechtigheid.

De schepenen hadden op 12 januari uit Brussel de brief ontvangen « nopens afleggen van eed in faveur van den Keyser soohaest den prince de Ligne daertoe uyt naem van den Keyser ghedepu-teerd soude gharriveert syn ».

De la Tombe noteert dan verder :

« 11 februari synde vette sondagh is binnen dese stad ghekommen den prince de Ligne. Geheel het garnesoen was op de wapenen van de Meessepoorte alwaer hy inquam tot aen het bisdom alwaer hy logeerde.

Alle de gulden seer praghtig opgesteld in de wapenen met alle soorten van ghespel, alsoock trompetten ende timbaelen, syn hem teghengegaen tot buyten Meessepoorte.

Dan volghde het magistraet in robe van ceremonie tot de meulen

staende tusschen de poorten, alwaer den prince ontmoet hebbende, heeft den pensionaris Florisone hem uyer naeme van het magistraet ende gheel de stadt geccomplimenteerd.

Ende met gheel syne suite alsoo ghevolgt is in stad ghecommen onder het lossen van al het canon deser stadt, welck tot drymael ernomen is geweest, alsoock onder het geluyt van alle de clocken etc.

Daernaer gecommen zynde voor het bisdom naer de ordinaire ceremonien heeft de prince den eedt afgenomen van het magistraet van Yper ende casselrie van Veurne, Waesten, Rousselare, Wervyck, Loo, Poperinghe ende Dixmude en is met selve ceremonien ver-trocken den 23 dito ». (Hs. in verzameling F.d.S.).

Bij deze gelegenheid werd een mooie gedenkpenning geslagen met de beeldenaar van keizer Carolus, gegraveerd door Philips Rottiers. Van die medaille waren 24 gouden exemplaren voorbehouden aan de « Edele Vasallen » en uitgereikt « in consideratie van de ghe-luckighe huldinge van zyne Keyserlicke en Catholycke Majesteit als graeve van Vlaenderen en omme te dienen voor eeuwige me-morie ». (Biekorf 1970, 95).

Guillielmus Josephus de la Tombe, f. Jacob, was gehuwd met Anna Maria Canisius († 1732). Hij was weesheer (1730), voogd van het Begijnhof (1731), schepen van de stad (1734), voogd van Nazareth. Zijn broeder Cornelis Ferdinand de la Tombe overleed als genees-heer te Menen in 1732.

E.N.

SCHILDERIJEN IN HET BRUGSE BEGIJNHOF

Befaatde stukken in de kollektie van het Begijnhof zijn : onder de stadsgezichten *De Zeven Wonderen van Brugge*, toegeschreven aan Pieter Claeissens ; onder de portretten deze van de families *Cranendonck* en *de Meulenaere gezeid van Belle*. (NB. De genea-logische term *gezeid* wordt ten onrechte vervangen door *genoemd*).

De verzameling omvat echter niet minder dan 38 nummers, ten dele herkomstig uit de kollektie de Man, en de geillustreerde kataloog ervan is indrukwekkend. De beschrijving werd uitgevoerd onder leiding van Prof. Dr. J.K. Steppe, Leuven. Voor het kunstpa-trimonium in Brugge is deze wetenschappelijk verantwoorde en keurig verzorgde gids een dankbare verrijking. Met de uitgave van dit werk heeft de redaktie van *Haec Olim* een verdienstelijk initia-tief genomen. Zeer aanbevolen. — [Archivum Artis Lovaniense]. *Uit het schilderijenbezit van het Prinselijk Begijnhof te Brugge*. In-8, 52 blz. tekst, 51 buitentekstplaten. Prijs : 100 F. Te bestellen door overschrijving op P.C. 1614.62 St.-Lodewijkcollege Brugge, met ver-melding *Haec Olim-Catalogus*.

B.

Zantekoorn

— 't Is half gekweekt. (Gezegd van een welvarend kind van 3 kilo bij de geboorte). — Bellem N.M.